

Troyacademy 5 (1), 109-133 , 2020
Geliş/Received: 26.03.2020 • Kabul / Accepted: 05.04.2020
doi: 10.31454 / usb.722072

Dış Politikada Popülist Söylem ve Girişimler: Trump Siyaseti ve Brexit Süreci

Soner KARAGÜL *
Belma ENGİN GÜDER **

Öz

Popülizm, geniş halk kitlelerinin desteğini kazanabilmek için siyasi parti ve liderlerin iç ve dış politikaya ilişkin söylem, vaat, eylem ve girişimlerini kapsamaktadır. Dünyanın farklı bölgelerindeki toplumlar, siyasi, ekonomik ve kültürel manada siyasi elitlerin popülist politikalarına maruz kalmaktadır. Popülist siyaset tarzı, siyaset aktörlerinin iktidarı almak veya elde tutmak için tercih ettiği bir araca dönüşürken; siyaset aktörleri, popülist söylem ve icraatlarıyla toplumu mobilize etmeyi başarabildikleri ölçüde iktidara gelebilmekte ya da iktidarda kalabilmektedir. Popülizmin çağın koşullarına ayak uyduran karakteri ise onu ulusal ölçekli bir girişim olmaktan çıkarak uluslararası ve ulus ötesi boyutlara ulaştırmaktadır. Ayrıca, iç politika meselelerinin yanı sıra dış politika konuları da popülist söylem ve pratiklere giderek daha fazla malzeme oluşturmaktadır. Trump siyaseti ve Brexit Süreci, popülizmin değişen ve dönüşen karakterinin öne çıkan iki örneği olmaktadır. Bu çalışma, bir yandan uluslararası ilişkilerde popülizmin artan rolüne odaklanırken, diğer yandan Trump siyaseti ve Brexit sürecinden yola çıkarak, halkın siyasi tercihlerini yönlendirmede iç politika meseleleri gibi dış politik konuların da popülist söylem ve girişimlerle araçsallaştırıldığını ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler : Popülizm, Dış Politika, Donald Trump, Brexit
Jel Kodları: N40, N44, Y80

Populist Discourses and Practices in Foreign Policy: Trump's Politics and Brexit Process

Abstract

Populism covers the discourses, pledges and practices of the political parties and their leaders regarding domestic and foreign policy to gain the support of large masses of people. Societies in different parts of the world are exposed to the populist policies of political elites in political, economic and cultural sense. While the populist style of politics turns into a tool preferred by political actors to take or to hold the power, political actors can come to power or stay in power to the extent that they are able to mobilize the society with their populist discourses and practices. The character of populism which keeps up with the conditions of era takes itself away from being a national scale practice, and reaches international and transnational dimensions. Besides, foreign policy issues as well as domestic policy issues offer more and more tools for populist discourses and practices. Trump politics and the Brexit process are two prominent examples of the changing and transforming character of populism. In addition to focusing on the increasing role of populism in international relations, this study suggests

* Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü,

ORCID ID: 0000-0003-2842-0691 sonerkaragul@comu.edu.tr

** Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-3734-1218 belmaengin@comu.edu.tr

that foreign policy issues as well as domestic policy issues are instrumentalized by populist discourses and practices to mobilize the people's political preferences, based on the Trump's politics and the Brexit process examples.

Keywords: Populism, Foreign Policy, Donald Trump, Brexit

Jel Codes: N40, N44, Y80

GİRİŞ

Popülizm, genel olarak siyaset arenasında yapıldıkça konuşulan; çeşitli düzeylerde konuşulur oldukça sıkça başvuru olan bazen tarz, bazen yöntem ve strateji, bazen de bir politika olabilmektedir. Pek çok platformda önem kazanan ancak politik dünyada kendisine daha çok yer bulan popülizmin somut ve üzerinde uzlaşmış bir tanımı ya da nasıl uygulanacağına dair belirli standartları bulunmamaktadır. Dolayısıyla, popülizme dair yapılan tanım ve kavramsallaştırmaların kapsayıcılıktan uzak ve bir yönüyle öznel olduğunun ifade edilmesi gerekmektedir.

Popülizm, üzerinde önemle durulan bir kavram gibi görünmesine rağmen, uluslararası boyutları konusunda halen keşfedilmeye muhtaç bir alan sunmaktadır. Zira, popülizme dair yapılan çalışmaların temelde teorik araştırmalara ya da ulusal ölçekteki vakalara ilgi duydukları gözlemlenmektedir. Uluslararası İlişkiler çalışmalarında popülizm konusunda ilginin geçmişi ise yenidir. Hatta denilebilir ki, Donald Trump'ın Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başkanlığına geliş süreciyle birlikte popülizm, spesifik olarak Uluslararası İlişkiler çalışmalarında daha fazla dikkat çekmeye başlamıştır. Aynı şekilde, dünyada yükselen populist siyaset eğilimiyle birlikte İngiltere'de gerçekleşen Brexit süreci de popülizmin Uluslararası İlişkiler disiplininde görünür bir çalışma alanı haline gelmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Uluslararası politika ve popülizm arasında bağlantı kurulan çalışmalar literatürde yeni yeni yerini alırken, bu çalışmalarda birtakım eksiklikler göze çarpmaktadır. Nitekim, konuyla alakalı akademik çalışmalar daha çok, siyasi liderlerin uluslararası politikadaki etkilerine yoğunlaşmaktadır. Örneğin, Trump'ın görevi süresince uluslararası politikada yol açacağı potansiyel olumsuz etkiler üzerine yapılan çalışmalar ilgi uyandırmaktadır.² Ancak, liderler dışında popülizm ve uluslararası politika etkileşiminin farklı çalışmalara yansımaya oldukça seyrek rastlanmakta; ya da popülizmin uluslar üstü ve ulus ötesi yönlerinin sistematik olarak incelenmesinde bir boşluk bulunduğu düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma, lider ve siyasi parti odaklı popülizmin ulusal boyutlarının, olguları açıklama ve süreci anlamada yetersizliği varsayımından hareket etmektedir. Popülizmin dış politika söylem ve uygulamalarına yansımaları, Trump popülizmi ve Brexit

2- Bkz. Stokes, Doug, "Trump, American Hegemony and the Future of the Liberal International Order", *International Affairs*, 94 (1), 2018, ss. 133-150; Colgan, Jeff D., and Robert O. Keohane, "The Liberal Order Is Rigged", *Foreign Affairs*, 96 (3), 2017, ss. 36-44; Patrick, Stewart M., "Trump and World Order", *Foreign Affairs*, 96 (2), 2017, ss. 52-57.

popülizmi örneklerinden yararlanılarak bu çalışmada ele alınmaktadır.

1. POPÜLİZM KAVRAMI VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Popülizm, modası geçmeyen ve her dönemde siyasetle daha çok ilişkilendirilmiş olsa da geniş kullanımlara uygun, klişeleşmiş bir kavramdır. Kavram ortaya çıktığından bu yana farklı kullanımlar ve yaklaşımlarla muğlaklaşmış;³ bu yüzden üzerinde uzlaşa sağlanabilecek bir tanıma da sahip olamamıştır. Popülizmin farklı coğrafi bölgelerdeki ve ülkelerdeki kesimler tarafından farklı saiklerle olumlu / olumsuz kullanımları, ortak bir tanıma ulaşmayı güçleştirmiştir. Kullanıcısına ve siyasi hedeflerine göre tanımı değişiklik gösteren popülizm, etimolojik olarak “halk-topluluk” demek olan Latince *populus* sözcüğünden türemiştir.⁴ Siyasal halkçılık anlamında kullanılan popülizm, çoğunlukla sağ ya da sol olarak tanımlanabilecek siyasal akımlar tarafından başvurulan söylem, ideolojik çerçeve, siyaset stratejisi yahut siyasal mantık olabilmektedir. Örneğin, ekonomik bakımdan gelirin yeniden dağıtılmasına yönelik önlemleri kapsıyorsa sol; ötekileştirme, sınırlar, yabancı düşmanlığı, ırkçılık, ya da toplumsal olarak azınlık bir gruba yönelik nefreti teşvik eden uygulamalara sahipse sağ kategorisinde değerlendirilebilmektedir. Bununla birlikte popülizm, otoriter-demokratik, dışlayıcı-kapsayıcı veya yabancı düşmanı-kozmopolit şeklinde de sınıflandırılabilir.⁵ Bu çalışma çerçevesinde popülizm kavramı, *siyasal sistemin kuralları içinde geniş halk kitlelerinin desteğini kazanabilmek için siyasi partilerin yahut siyasi liderlerin iç ve dış politikaya ilişkin söylem ve vaatleri ile eylem ve girişimlerini* kapsamaktadır.

Mudde, “yozlaşmış elitler” ile “gerçek halk” şeklinde toplumu iki özdeş ve karşıt sınıfa ayırarak, politikanın halkın genel iradesinin bir ifadesi olması gerektiğini ileri süren bir ideoloji olarak popülizmi ele almaktadır. Bu bağlamda, “elitizm” ve “çoğulculuk” şeklinde iki zıt yöne sahip olan popülizmde, seçkinler tarafından kontrol edilen devlet aygıtının halkın yararına işletilmesi esasıyla hareket edilmektedir.⁶ Halkın sosyal ve ekonomik taleplerini baz alarak söylem üretilmesi, popülist siyasetçiyi “halk çıkarıcısı” yapmaktadır.⁷ Popülist liderler ve partiler ise “çoğunluk temsilcileri” oldukları iddiasının arkasına saklanmaktadır. Ayrıca, mevcut yönetime ve rejime karşı olarak üretilen söylemler, genellikle toplumun emek yoğun kesimine (işçi, köylü vb.) hitaben yapıldığından, siyasal gerilim ve kutuplaşma potansiyeli taşımaktadır. Popülizm ile doğal olarak toplumda yaratılan “biz” ve “öteki” ayrımı, ulaşılabilecek azami sayıdaki hedef kitleyi mobilize etmek

3- Canovan, Margaret, “Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy, *Political Studies*, 47(1), 1999, ss. 2-16.

4- “Populism”, <https://www.vocabulary.com/dictionary/populism> (Erişim Tarihi: 24.03.2020).

5- Gagnon, Jean-Paul and Emily Beausoleil vd., “What is Populism? Who is the Populist?”, *Democratic Theory*, 5(2), 2018, ss. vi-vii.

6- Mudde, Cas, “Populist Zeitgeist”, *Government and Opposition*, 39(4), 2004, s. 543.

7- TDK tarafından popülizmin “halk yardakçılığı” olarak Türkçe’ye çevrildiği görülmektedir. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 26.03.2020).

maksadıyla kullanılabilir. ⁸ Avrupa'da veya Latin Amerika'da popülist girişimlerin, kitleleri mobilize etmek için kimlik siyasetini kullanmayı tercih ettikleri görülmektedir. "Avrupalılık", "yerlilik", "gerçek halk" gibi söylemlerle özneleştirilen kitlelerin "yabancılar", "göçmenler" ya da "elitler" ile mücadele için taraftarlaştırıldığı; böylece geçmişten beri yeni tehditlerle inşa edilen yeni statükonun taraftarlar lehine bozulmasının sağlandığı dikkat çekmektedir. ⁹

Kavrama yönelik temkinli yaklaşım ve kavramın göreceliliği, genel geçer bir tanım zorluğu yaratmaktaysa dahi, popülizmi anlamlandırma çabalarına değinmeden geçilmemelidir. Popülizmi bir ideoloji olarak kabul edenler; siyasal sürece ilişkin bir strateji olarak görenler; toplumun bir kesimiyle yakın bağ kurmak için üretilen söylem olarak tanımlayanlar; eleştirel yorumla politik mantık ya da tarz olarak yaklaşanlar, popülizmi anlamlandırma çabasına farklı boyutlarda katkı sağlamaktadır. ¹⁰ Bu çabalara benzeyen daha fazla anlamlandırma çabası mümkün olabileceği hakikati ise göz ardı edilemez. Zira popülizm, belli bir kıta ya da bölgeye, siyasal sisteme, siyasal ideolojiye, milliyete ve dine hasredilebilecek bir normlar dizini içermemektedir. ¹¹ Kapsamlı bir ideoloji olmadığından hareketle ise popülizme ilişkin olarak sadece ulusal ya da bölgesel ölçekli popülist söylem, mantık, strateji ya da tarzlardan söz edilebildiği görülmektedir. ¹²

Küreselleşme ve popülizm arasında bağ kuran çalışmalar da literatürde mevcuttur. Küreselleşmenin zaman ve mekan boyutunu ortadan kaldırması, birçok sorunun küresel boyutta etkiye yol açmasını kolaylaştırmaktadır. Ulusal sınırlar içinde gerçekleşen bir krizin zaman kaybetmeksizin küresel düzeyde gündeme gelebilme kapasitesi, Ionescu ve Gellner'in ifadesiyle "hayalet" ¹³ olarak dolaşan popülizmin siyasal bir yöntem olarak tercih edilebilirliğini arttırmaktadır. Ancak, popülizm ile ilgili akademik çalışmalar sayı ve ölçek bakımından çoğalmasına rağmen, belli başlı zorluklar nedeniyle popülizm kavramının içerdği sorunların varlığı değişmemektedir. Bu durum ise topyekûn tanımlar dizisini referans almaktan ziyade, araştırmacıların yapılacak araştırmanın karakteristiğine göre popülizmi kavramsallaştırmayı tercih ettiklerini göstermektedir. ¹⁴

Siyaset bilimci ve siyaset teorisyenleri kavrama daha çok iç politika süreçlerine ilişkin olarak

8- Taguieff, Pierre-André, "Political Science Confronts Populism: From a Conceptual Mirage to a Real Problem" *Telos*, (103), 1995, ss. 9-43.

9- Bkz. Mudde, Cas and Madrid, Raul (vd.), *Voices of the Peoples: Populism in Europe and Latin America Compared*, Working Paper of the Helen Kellogg Institute for International Studies, 2011.

10- Sözen, Yunus, *Demokrasi, Otoriterlik ve Popülizmin Yükselişi*, Boğaziçi Üniversitesi-TÜSİAD Dış Politika Forumu Araştırma Raporu, İstanbul, 2015, s. 12.

11- Taggart, Paul, *Populism*, Open University Press, Buckingham, 2000, s. 1.

12- Kaya, Ayhan, "Avrupa'da Popülist Sağın Yükselişi: Popülizm Nedir?", *Euro Politika*, <http://openaccess.bilgi.edu.tr>, (Erişim Tarihi: 12.01.2020).

13- Ionescu, Ghita and Gellner, Ernest, *Populism: Its Meanings and National Characteristics*, Weidenfeld & Nicolson, 1969, s. 4.

14- Mudde, Cas and Kaltwasser, Cristobal Rovira, *Populism: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, New York, 2017, s.1; Müller, Jan-Werner, *Popülizm Nedir?* (Çev.) Onur Yıldız, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, s. 14.

yoğunlaşmakta iseler de popülizm, uluslararası politika ve dış politika ile ilgili çalışmalarda kendisine giderek daha fazla yer bulmaktadır. Popülizm, siyaset yazınında tam anlamıyla yerleşik bir konumda değildir; ancak siyasal yaşamın merkezinde sıkça karşılık bulan, ülkelerin iç ve dış politikalarında başvurulmuş bir siyasal tutum olarak popülizmin öne çıktığını söylemek mümkündür. İç politik anlamda daha çok ülke içi siyaset ve ekonomi üzerine odaklanılırken, dış politikada popülizm ile alakalı olarak söylem, vizyon üretme ve uygulama alanlarında da kavramın kullanıldığı dikkat çekmektedir.¹⁵

Kuşkusuz, dış politika ile iç politika arasındaki sınırların belirsizleşip iç içe geçtiği ve ulusal sınırların ötesinde gerçekleşen etkileşimlerin arttığı bir dünyada, popülizmin dış politika veyahut söylem tarzı olarak dünya siyasetinde yerini alması da şaşırtıcı görünmemektedir. Bu yönüyle birey, devlet ve uluslararası sistem düzeyinde popülizmin boyutları ele alınmaktadır. Uluslararası İlişkiler disipliniinde popülizm kavramı yeni yeni kullanılırken, genellikle dış politika analizi ve karşılaştırmalı siyaset çerçevesinde çalışmalar yapılmaktadır. Ayrıca, tarihsel sosyoloji ve ekonomi politik disiplinlerinden yararlanılarak ortaya koyulan bölgesel popülizm çalışmalarının yanı sıra eleştirel yaklaşımlar ve disiplinler arası çalışmalar çerçevesinde popülizmin literatüre girdiği gözlemlenmektedir.¹⁶ Sol ve sağ popülizm veya kapsayıcı ve münhasır popülizm üzerine yapılan çalışmalar da karşımıza çıkmaktadır. Bu alanda yapılacak araştırmalarda ittifak inşası, ticaret, küreselleşme, güvenlik toplulukları veya dünya düzeni için popülizmin evrensel olarak pozitif veya negatif olduğu varsayımları birer başlangıç noktası niteliği taşımaktadır. Önümüzdeki dönemde ise uluslararası ilişkilerin temel araştırma alanlarının popülizmden nasıl ve hangi düzeyde etkilendiğinin ilgi konusu olabileceği öngörülmekte; dış politika analizi, bölgesel ve evrensel düzenler, işbirliği ve çatışma, güvenlik toplulukları, entegrasyon, uluslararası kurumlar, küresel yönetim ve uluslararası politik ekonomi gibi pek çok alanın popülizm ile ilişkilendirileceği tahmin edilmektedir.¹⁷

Ülkelerdeki toplumsal yapı, refah seviyesi veya siyasal sisteminin yapısı farklı olabileceği gibi, popülist strateji ve söyleme başvuru yöntemlerine de farklı boyutlarda başvurulabilmektedir. Popülizm, devletlerin dış politikalarındaki etkileri açısından değerlendirildiğinde, yine ülkeler bazında birbirinden farklı sonuçlar elde edilmektedir. Bazı ülkelerde popülistler, uluslararası siyasal işbirliklerine ve serbest ticarete mutlak karşıtlık içindeyken, bazılarında yalnızca uluslararası işbirliklerinin belli yönleri eleştirilmektedir. Aynı şekilde, popülistlerin hükümet politikaları üzerindeki etkilerinin dış politikada değişiklik yapma kapasiteleri de ülkesel farklılıklar içermektedir. Bu yüzden, farklı ülkelerdeki popülist partilerin ve hareketlerin ideolojik görüşlerini içeren tipolojileri (sol-sağ-radikal-ırkçı) ve dış politika anlayışları ele alınarak, popülizmin

15- Frank A. Stengel, David B. Mac Donald and Dirk Nabers, "Introduction: Analyzing the Nexus Between Populism and International Relations", F. A. Stengel et al. (eds.), *Populism and World Politics Exploring Inter- and Transnational Dimensions*, Palgrave Macmillian, 2019, ss. 2-3.

16- Örnekler için bkz. Altınörs, Görkem, "Popülizm Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler", <https://kureselcalismalar.com/populizm-calismalari-ve-uluslararasi-iliskiler/>, (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

17- Stengel (v.d.), a.g.e., ss. 5-8

evrensel olumsuz bir fenomen olmadığı ortaya koyulabilmektedir.¹⁸

Popülizm ve Uluslararası İlişkiler arasındaki bağlantı nezdinde son olarak, popülizmin toplumsal karşıtlık üretme kapasitesi ile ulusal ve/veya küresel bazı sorunların toplumu mobilize etme düzeyinin ilişkilendirildiği söylenebilmektedir. Avrupa ve ABD'deki popülist hareketler, toplumu mobilize etmek için ekonomi, terörizm, göç, İslam ve Müslümanlar, yabancılar ve göçmenler gibi ana başlıklar altında geniş bir karşıtlık listesine sahipken; Latin Amerika başta olmak üzere dünyanın pek çok bölgesinde Batı karşıtlığı, küreselleşme, kapitalizm, neo-liberalizm ve dünya düzeni karşıtlığı, Anti-Amerikancılık, AB karşıtlığı gibi popülist olgu ve söylemler üzerine inşa edilmektedir. Burada eleştiriden öte, kitle psikolojisiyle hareket edilmesi ve yaşanan coğrafyadaki sorunların dış kaynaklı olduğu konusunda toplumun inandırılması ya da ikna edilmesi söz konusudur.¹⁹ Kaldı ki, ABD'ye yönelik karşıtlıklar; II. Dünya Savaşı'nın bitişi ve Soğuk Savaş'ın başlangıcından itibaren başlayıp Latin Amerika neo-kolonyalizmi, 68 Kuşağı'nın tepkileri, Vietnam, 1979 İran Devrimi, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki hegemonlaşma ve 11 Eylül sonrası saldırgan politikalar gibi oldukça eski ve kabarık bir geçmişe dayandığından, bu tür popülist söylem ve eylemlerin daha kolay alıcı bulmasına yol açmaktadır.

Popülist dış politikanın önemli bileşenleri arasında bir de başta İngiltere olmak üzere bütün Avrupada, Avrupa Birliği (AB) politikalarına karşı negatif bir tutum sergileyen; entegrasyona tepki gösteren; politikaların değişmesini savunan ve "Avrupa Şüpheciliği (*Euroscpticism*)"²⁰ olarak adlandırılan görüşe sahip Avrupa şüphecileri ve karşıtları önemli bir yer sahibidir. Avrupa şüpheciliği, temel olarak "katı (*hard*)" ve "ılımlı (*soft*)" şüpheciler olarak ikiye ayrılmaktadır. İlk kesim tarafından AB bütünleşmesine tamamen karşı çıkılmakta; AB değerleri ve uygulamaları katı bir tutumla reddedilmektedir. İlimli kesim ise AB'nin kuruluşu ve temel değerlerini prensip olarak kabul etmekle birlikte; farklı politika alanlarındaki uygulamalara ve birliğin derinleşmesine / genişlemesine karşı tavır almaktadır.²¹ Ulus-devlet savunucusu milliyetçi-muhafazakar kesimden oluşan ve AB fikrini kendi ülkeleri için "yıkıcı" bulan Avrupa karşıtlarının yer aldığı katı kesim içinde pek çok Avrupa ülkesindeki muhafazakarların yanı sıra, İngiltere'de Brexit sürecinin ateşli savunucuları olan Bağımsızlık Partisi (*United Kingdom Independence Party / UKIP*) ve Muhafazakar Parti (*Conservative Party*)'nin önemli bir kanadı da yer almaktadır.²² Bu noktada, Brexit gibi politikaların üzerine, son dönemde yaşanan göçmen krizi ve tüm dünyanın ortak sorunu "Covid-19"²³ pandemisi gibi meselelerle alakalı AB'nin içinde

18- A.g.e., s. 8

19- Aytekin, Meriç, "Anti-Amerikancılık ve Popülizm", Şalom, 17.04.2019.

20- Taggart, Paul, "A Touchstone of Dissent: Euroscpticism in Contemporary Western European Party Systems", *European Journal of Political Research*, 33, 1998, ss. 363-388.

21- Taggart, Paul and Szczerbiak, Aleks, *The Party Politics of Euroscpticism in EU Member and Candidate States*, Opposing Europe Research Network, Working Paper No.6, 2002.

22- Karaca, Kayhan, "AB'nin yeni sorunu: AB Karşıtları", <https://www.dw.com/tr/abnin-yeni-sorunu-ab-karsitlari/a-17651807>, (Erişim Tarihi: 22.01.2020); Selvi Eren, *Küreselleşme Tartışmaları Ekseninde AB Şüpheciliği ve Popülizmin Avrupa Bütünleşmesine Etkileri*, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, 2017.

23- Gostynska-Jakubowska, Agata and Scazzieri, Luigi, *The EU Needs to Step up its Response to the Covid-19*

bulunduğu duruma yönelik harekete geçilememesi olasılığı, şüphecilğin ve karşıtlığın giderek daha fazla taraftar toplamasının sürpriz olmayacağını düşündürmektedir.

2. FARKLI BÖLGELERİN POPÜLİZM DENEYİMLERİ VE KARAKTERİSTİĞİ

Dünyanın farklı bölgelerinde ve Avrupada gelişen popülizm tipolojilerini analiz eden üç farklı yaklaşımdan söz edilmektedir. İlk yaklaşım, popülist tercihlerin sosyo-ekonomik etkenlerle belirlenmesidir. Küreselleşmenin yol açtığı neo-liberal ve sanayi sonrası ekonomik politikaların kaybedenleri olan emekçi kesim, işsizlik, dışlanmışlık ve ötekileştirilmenin etkisiyle ana akım siyasete tepki göstermekte ve yabancı göçmenlere yönelik etnik rekabet hissine kapılmaktadır. İkinci yaklaşım, daha çok tarihsel etnik-milliyetçi duygulara dayanan sağ popülizm olup, dış tehdit olarak algılanan sorunlarla yüzleşmeyi ancak bunun homojen bir etnik yapıyla ve geleneksel değerlere dönerek güçlü bir ulus inşasıyla mümkün olabileceğini savunmaktadır. Üçüncü yaklaşım diğerlerinden daha farklı bir duruşa sahip olup, popülist liderlerin ve partilerin kendi kitlelerine ulaşmak için kullandıkları diğer stratejik araçları vurgulamaktadır. Kaya, üç yaklaşımın da kullanılmak suretiyle popülist siyasal hareketlerin yükselişinin daha iyi analiz edilebileceğini söylemektedir. Ayrıca ilk yaklaşımın Batı ve Güney Avrupadaki popülist hareketleri; ikincisinin Doğu Avrupadakileri; üçüncü yaklaşımın ise genel anlamda çağdaş popülizm hareketlerini anlamada yararlı olabileceğini vurgulamaktadır.²⁴

Tarihsel olarak bakıldığında popülizmin “tarımsal popülizm”, “sosyo-ekonomik popülizm” ve “yabancı düşmanı popülizm” olarak yine üç formda şekillendiği görülmektedir.²⁵ Tarımsal popülizmin ilk ortaya çıkışı, 19. yüzyılın sonlarında tarım kesiminin sosyal ve ekonomik değişime karşı tepkisi sonucu gerçekleşmişti. Kuzey Amerika ve Asya gibi iki farklı kıtada benzer nedenlerle ortaya çıkan popülist hareketlerden ABD’de gerçekleşeni “Halkın Hareketi (*People’s Movement*)” olarak adlandırılmışken, Rusya’da “Halkın Dostları (*Narodniki*)” olarak zikredilmişti. Her iki harekette de dikkat çeken şey; sanayileşme ve şehirleşmenin yarattığı değişimin yol açtığı yozlaşmaya olan tepkiler idi.²⁶ 20. yüzyılın ortalarında Latin Amerika’daki sosyo-ekonomik popülist hareket ise bölge ülkelerinde seçkin, statükocu ve askeri vesayetçi iktidar ile bürokrasiye karşı ortaya çıkmıştı.²⁷ Latin Amerika popülizminin Brezilya ve Arjantin’deki iki örneği *Vargas* ve *Peron*, anti-kapitalist

Outbreak, *Centre for European Reform*, 23 Mart 2020, https://www.cer.eu/sites/default/files/insight_AG_LS_23.3.20.pdf (Erişim Tarihi: 23.03.2020).

24- Kaya, a.g.e., s.18.

25- Canovan popülizmi tarımsal popülizm ve siyasi popülizm olmak üzere iki başlık altında topladıktan sonra tarihsel örnekleri ile yedi alt kategoriye ayırmıştır. Bkz. Canovan, Margaret, *Populism*, Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1981, ss. 4-5.

26- Canovan, Margaret, *The People*, Polity Press, Cambridge, 2005, ss. 71-72; Mudde, Cas, “In the Name of the Peasantry, the Proletariat, and the People: Populisms in Eastern Europe”, Meny, Y. and Surel, Y. (eds.), *Democracies and the Populist Challenge*, Palgrave, Basingstoke, 2002, s. 215.

27- Mudde and Kaltwasser, a.g.e. s. 35.

bir söylem kullanarak sermaye sahiplerine karşı çıkan, yoksul kesim ve alt sınıfları temsil eden bir söylem ve uygulamayı benimsemişlerdi. Yabancı düşmanı popülizm ise 1930'lu yıllarda Avrupada ortaya çıkan faşizmin ırkçı söylem ve uygulamalarının yabancılara yönelik olarak nefret ve düşmanlığı beslemesidir. Günümüzde yaşanan belli başlı sosyal ve ekonomik sorunlar, 1930'larda yaşanan yabancı düşmanı popülizmin biçim değişikliğiyle yaygınlaşmaktadır. Avrupada yükselen faşizmin yenilgiye uğratılması sonrası ortaya çıkan popülizmin ise reform sonucu geçmişin mirasının demokratik kurguyla yeniden düzenlenmesi olduğu söylenebilmektedir.²⁸

II. Dünya Savaşı sonrasında başta Avrupada olmak üzere değişik bölgelerdeki siyasal aktörlerin, popülist tutum ve söylemle hareket etme eğilimi içine girdikleri gözlemlenmektedir. Bu durum, devletlerin siyasal sistemlerinin popülizmi kabul edilebilir bir yöntem olarak içselleştirmeleri sonucunu doğurmuştur. Siyasal yaşamın içinde popülist partiler yer alırken, ülkesel farklılıklarla birlikte bu partiler, ana akım siyasal aktör konumuna gelebilmiştir.²⁹ Batı Avrupada ortaya çıkan popülist siyasi akım, 1960 sonrasında göçmen işçilerin sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyonu ile ilgili sorunlarla bağlantılı olarak güçlenmiştir. Avrupada uzun bir süre marjinal bir görüş olarak değerlendirilen aşırı sağ, neo-Nazi ve yabancı karşıtı hareketler ile siyasi partiler, kitlesel göç ve yabancılar sorunu üzerine yürüttükleri siyasetle daha fazla karşılık bulmaya başlamıştır. Bu partilerin Avrupa genelinde teveccüh görmesi, onların hitap ettiği kitlenin Avrupa ülkelerinde giderek daha geniş tabana yayılması ve tepki toplayan gelişmelerin fazlaşması nedeniyle zor olmamıştır.

1990'ların başından itibaren, dünyanın değişik bölgelerinde sağ ve sol ideolojik çevrelerin halk-elit ayrımını kullanarak popülist siyaset yürüttükleri gözlenmiştir. Soğuk Savaş sonrası popülist kuşağın bölgesel olarak her iki ideolojiye de mensup oldukları ve farklı ülkelerde farklı tecrübeler yaşadıkları bilinmektedir. Popülizmin sağ veya sol versiyonlarının yükselişi tesadüfi bir başarı olmayıp, toplumun merkezde yer alan siyaset anlayışına ve uygulanan politikalara yönelik tepkilerinden ustaca yararlanmak suretiyle elde edilen bir başarı olarak değerlendirilebilmektedir.

Latin Amerika, Kuzey Amerika ve Avrupa, popülizmin en fazla örneğine rastlanan bölgeler olarak dikkat çekmektedir. Kuzey Amerikada Cumhuriyetçi Parti'den Trump, en çok öne çıkan popülist liderlerden biridir. Kanadada Reform Partisi (*Reform Party of Canada / RPC*) sağ popülizmin temsilcisidir. Avrupada ise oldukça uzun bir siyasi parti listesi söz konusudur. Fransa'da Ulusal Cephe (*Front National / FN*), Almanya'da Almanya için Alternatif Partisi (*Alternative für Deutschland / AfD*) ve Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Vatansız Avrupalılar (*Patriotische Europäer Gegen Islamisierung Des Abendlandes / PEGIDA*), Avusturyada Avusturya Özgürlük Partisi (*Freiheitliche Partei Österreichs / FPÖ*), İngiltere'de UKIP, Hollandada Özgürlük Partisi (*Partij voor de Vrijheid / PVV*), Polonyada Hak ve Adalet Partisi (*Prawo i Sprawiedliwość / PiS*) ve Macaristanda Daha İyi

28- Finchelstein, Federico, *Faşizmden Popülizme*, (Çev.) Ali Karatay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019, s.18.

29- Mudde, Cas, *Populist Radical Right Parties in Europe*, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, ss. 158-183.

Bir Macaristan Hareketi (*Jobbik Magyarorszáért Mozgalom / JOBBIK*) gibi siyasi partiler, milliyetçi ve etnik reflexler ile göçmen karşıtlığına dayanarak daha çok sağ popülist siyaset çizgisini izlemektedirler.

Latin Amerika'daki sol popülizmin yakın dönem temsilcileri arasında ise Bolivya (*Evo Morales*), Ekvador (*Rafael Correa*) ve Venezüella (*Hugo Chavez* ve *Nicolas Maduro*) gibi ülkelerdeki neo-liberalizm karşıtı siyasal iktidarlar önemli bir yer tutmaktadır. Zaten Latin Amerika, tarihsel süreç boyunca popülist liderler ile popülist söylem ve eylemlere devamlı bir ev sahipliği halindedir.³⁰ Sol popülizmin Latin Amerika dışındaki örnekleri arasında, 2015 ABD başkanlık seçimlerinin Demokrat Parti başkan adaylarından *Barnie Sanders*, Filipinler'de *Rodrigo Duterte*, İspanya'da *Podemos* hareketi ve Yunanistan'da *Syriza* Partisi sıralanabilir. Ayrıca, pek çok örnek daha bulunmakla birlikte, ABD'de *Trump*, İtalya'da *Silvio Berlusconi* ve Macaristan'da *Victor Orban* da bu popülist liderler arasında dikkat çekmektedir.³¹

İki kutuplu sistem sona ererken, liberal siyasal sistemlerin galibiyeti, ekonomide ve siyasette liberalizmin yaygın biçimde tercih edilmesinde etkili rol oynamıştır. Geçtiğimiz on yıllarda artan sosyal sorunlar ve yaşanan ekonomik krizlere liberal siyasetin çözüm üretmedeki yetersizliği ise popülist siyasetin / siyasetçilerin önünü açmıştır. Batı dünyasında yaşanan küresel ekonomik krizlerin ulusal ve bölgesel etkileri; terörizm faaliyetlerinin uluslararasılaşması; milliyetçi toplumsal reflexler; güvenlikçi devlet politikaları; göç ve yabancılara yönelik tepkiler ile Avrupa'da yaşayan Müslüman toplumuna yönelik biriken öfke ve nefret gibi pek çok gelişme, popülist eğilim trendini hızlandırmıştır. Daha önceleri azınlıktaki bir grup tarafından savunulan marjinal sayılabilecek elitist ve ayrımcı fikirler ya da politika önerileri, yaygınlaşmaya başladığı andan itibaren taraftar kitlesini oluşturmaya başlamıştır.

Günümüzün birebir etkileşimli sosyal medya araçları sayesinde popülist girişimler, seslerini toplumun her kesimine ulaştırma olanağı elde etmiştir. Bu olanak, çoğunlukla popülist liderler tarafından kullanılarak daha geniş kitlelerin söylenenleri sorgulamaksızın kabullendiği ve yaygınlaşmasına katkı sağladığı yeni bir dönem ortaya çıkarmıştır. Temel amacı popülist söylemler aracılığıyla kitleleri harekete geçirecek gerilimli bir siyasal atmosfer oluşturmak suretiyle siyasetçi-halk etkileşiminin zirveye taşınması olan bu "gerçek ötesi (*post-truth*)"³² dönemde; basit, kolay ve anlaşılabilir üslupla sunulan bilgi, haber ve paylaşımlar, kitlelerin duygularını harekete geçirerek onları manipülatif hale getirmektedir. Geniş katılımlı açık hava toplantıları düzenlenerek burada etkili hitabet teknikleriyle yapılan coşkulu konuşmalarla, unutulmaz ve tekrarlanabilir sloganlarla ise

30- Genç Yılmaz, Ayfer, "Popülizm-Demokrasi İlişkisi: Latin Amerika'dan Örnekler", *International Journal of Political Science and Urban Studies*, 7(2), 2019, s. 430.

31- Sözen, a.g.e. ss. 9-10.

32- 2016'da Oxford Sözlük tarafından yılın İngilizce sözcüğü seçilen post-truth, olgulardan kopuk "üretilmiş gerçek" ve bunun siyasette kullanımını içermektedir. "Belirli bir konu üzerine kamuoyunu belirlemede nesnel gerçeklerin duygulardan ve kişisel kanaatlerden daha az etkili olması durumu" olarak tanımlanmaktadır. "Word of the Year 2016", <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2016/>, (Erişim Tarihi: 28.12.2019).

kitlelerin belleğinde kalıcılık arttırılmaktadır. Post-truth söylemlerin özellikle 2016'da ABD başkanlık seçimlerinde ve İngiltere'de Brexit referandumu sürecinde gündeme geldiği görülmektedir.³³ Her iki örnekte sıkça kullanılan post-truth söylemler, gerçekliği tartışmalı olmasına bakılmaksızın kitleler tarafından alıcı bulmuştur.

Siyasal partiler ve liderler tarafından popülizmin araçsallaştırılması, özellikle halka yönelik verilen mesajlarda kullandıkları retorikle de ortaya çıkabilmektedir. Nitekim, popülist siyasetçilerin kitlelerle iletişim tarzında rahatsız edici ifadelerin tercihi, “mağdur” imajı, “kabadayı” davranış biçimleri ve haber değeri olabilecek sahneler ortaya koyma gibi taktiklerden yararlandıkları gözlemlenmektedir.³⁴ Ayrıca, popülist liderlerin çevresiyle ahenkli bir görüntü vermek için dil, lehçe, aksan yanında jest ve mimikler, beden dili ve dış görünüşlerine dikkat etmeleri son derece önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁵

Demokratik siyasal sistemlerde kendilerine yer bulabilen popülizm, otoriterleşme tartışmalarına da konu olabilmektedir. Çünkü popülist liderler, halkın talepleri doğrultusunda liberal demokrasilerin geleneksel kurumlarını görmezden gelebilmekte; hukukun üstünlüğü ilkesini bir kenara bırakarak liberal demokratik değerleri reddedebilmektedir.³⁶ Demokratik sistemin sunduğu imkanlarla iktidara taşınan popülist siyaset çizgisinin, kalıcılığını pekiştirmek için başvurduğu yöntemler nedeniyle otoriter eğilimler sergileyeceği görüşü yaygın kabul görmektedir. Ayrıca, demokratik biçimde işleyen seçim mekanizmasının iktidarı elde etmek yahut elde tutmak isteyen siyaset aktörlerince kendi çıkarları doğrultusunda düzenlenmesi girişimlerine maruz kalabileceği; çoğulculuğun yerini çoğunlukçuluğa bırakabileceği ve bazı ülkelerde otoriterleşme eğilimlerinin muhalefetin örgütlenme ve ifade hürriyetine kısıtlar getirebileceği de aynı çerçevede üzerinde durulması gereken hususlar içinde yer almaktadır.³⁷

Popülizm gelişim sürecinde daha çok sağ siyasal partiler tarafından başvurulan tarz ve yöntemler olarak görülürse de sol siyaset çevrelerinin hatta merkez siyaseti benimseyenlerin de popülist eğilimler taşıyabildikleri gözlemlenmektedir. Ayrıca, demokratik ya da otoriter eğilimler taşımalarına bakılmaksızın liderler, popülist karakterde siyaset tarzına yatkın olabilmektedir. Siyasal liderlerin demokrat veya otoriter karakteri ise popülist tavrılarında farklılıklara yol açabilmektedir. Otoriter popülist eğilimli siyasetçilerin olumsuzluklara daha çok vurgu yapmak; kısa vadeli kazanç vaadinde bulunmak; milliyetçi söylemlere başvurmak ve geleneksel yahut otoriter sembollerden esinlenmek gibi reflekslere sahip olduğu söylenebilmektedir. Demokratik popülist siyaset tavrında ise pozitif

33- Jonathan Rose, “Brexit, Trump, and Post-Truth Politics”, *Public Integrity*, 2017, ss. 1-4.

34- Mazzoleni, Gianpietro, “Mediated Populism”, *The International Encyclopedia of Communication*, s. 2.

35- Ostiguy, Pierre, “The High-Low Political Divide: Rethinking Populism and anti-Populism,” *Political Concepts Working Paper Series*, 35, 2009; Block, Elena and Negrine, Ralp, “The Populist Communication Style: Toward a Critical Framework”, *International Journal of Communication*, 11, 2017, ss. 178-197.

36- Bugaric, Bojan, “The Two Faces of Populism: Between Authoritarian and Democratic Populism”, *German Law Journal*, 20, 2019, s. 393.

37- Beriş, Hamit Emrah, “Demokrasiye Neler Oluyor? Popülizm ve Otoriterleşme Tartışmalarına Bir Bakış”, *Liberal Düşünce Dergisi*, 24, 2019, s. 45.

olgulara ve yapısal reformlara ağırlık verilerek anti-emperyalizm ve laiklik sembolleri vurgulanmaktadır.³⁸

Popülizm, liberal demokrasilerin bazı kör noktalarını ortadan kaldırma potansiyeli açısından değerlendirildiğinde; siyaseten dışlanan toplumun alt tabakalarının siyaset alanına kazandırılması ve taleplerinin gündeme getirilmesi bağlamında yararlı bir araç olarak kabul görmektedir. “Neo-popülizm” olarak adlandırılan bu yaklaşım ile yeni dönemde toplumun baş başa kaldığı küreselleşmeye bağlı ekonomik sorunlar, göç ve göçmen sorunu, kültürel dejenerasyon, yaygınlaşan suçlar ve tehditler, politikacıların kendilerine özgü üslubuyla gündeme taşınmaktadır.³⁹ Neo-popülist politikacılar bir yandan “karizmatik lider”⁴⁰ siyaseti ve “elit-halk karşıtlığı”⁴¹ gibi eski popülist gelenekleri sürdürürken, diğer yandan onları aşarak demokratik değerleri, ekonomik ve siyasi egemenliği öncelemleri ile dikkat çekmektedir.

3. POPÜLİST DIŞ POLİTİKA SÖYLEM VE GİRİŞİMLERİ

Dünyanın hemen hemen her yerinde siyasal sistemi ne olursa olsun liderler ya da partilerin popülist söylemlerde ve girişimlerde bulunabildiği önceki başlıklarda detaylarıyla anlatılmaktadır. İktidar ya da muhalefet fark etmeksizin siyaset aktörlerinin gündemlerinin ise yalnızca iç politik gelişmelerle sınırlı kalmayarak dış politika konularına ve uluslararası meselelere de hitap ettiği gözlemlenmektedir. Liderler ve siyasi hareketlerin karar alma sürecindeki etkinliğine bağlı olarak popülizm, devletlerin dış politika kararlarını etkileyen önemli bir faktör haline dönüşmektedir. Zaman zaman iç politikayı ilgilendiren konular, uluslararası boyutlara sahip olabildiği gibi bazı durumlarda siyasi aktörler, dış politika konularını iç siyasetin “malzemesi” haline getirebilmektedir.

Siyaset aktörlerinin uluslararası politik meseleleri iç siyasetin gündemine taşımadaki başarısı / başarısızlığı, iktidarını korumasına / kaybetmesine yol açabilmektedir. Bu yüzden ki siyasi aktörler, kamuoyu ve seçmenlerin dış politikaya ve uluslararası sorunlara ilgisini artırarak onları siyasal tercihlerinde harekete geçirmeye çalışmaktadır. Kuşkusuz, siyasal partiler ve liderlerden dış politikaya ilişkin popülist söylem ve girişimleriyle dikkat çeken örneklem dahilinde incelenebileceklerin sayısı oldukça fazladır. Dünyanın farklı bölgelerindeki popülist liderler ve siyasi partilerden bahsederken popülist söylem ve eylemlerin hem iç hem dış politika ile alakalandırılabilirliği ortadadır ve bunların her biri ayrı bir çalışmanın konusu olmayı hak etmektedir. Bu başlık altında ise söylem, girişim ve

38- Dix, Robert, “Authoritarian and Democratic”, *Latin American Research Review*, 2 (20), 1985, s. 43

39- Alan, Knight, “Populism and Neo-Populism in Latin America, Especially Mexico”, *Journal of Latin American Studies*, 3(2), 1998, ss. 223-248.

40- Nai, Alessandro and Martinez i Coma, Ferran, “The Personality of Populists: Provocateurs, Charismatic leaders, or Drunken Dinner Guests”, *West European Politics*, <https://doi.org/10.1080/01402382.2019.1599570> (Erişim Tarihi: 22.02.2020).

41- Bkz. Mudde, a.g.e., 2004, s. 543.

politikalarıyla iç ve dış politika etkileşimi yüksek düzeyde popülist bir siyasi lider olarak Trump siyasetinde ve İngiltere’de son yıllara damgasını vuran Brexit sürecinde popülizmin etkisi ve rolü incelenmektedir.

3.1. Trump Siyasetinde Popülizm ve Dış Politika

Pek çok demokratik sistemde olduğu gibi ABD’de de ekonomik bakımdan yaşanan olumsuz değişim ve dönüşümler, toplumdaki bütün kesimler -ancak özellikle orta sınıflar- açısından beklentileri karşılamadığı takdirde, bu durum seçmen tercihlerine yansımaktadır. ABD’de 2008 yılında patlak veren ekonomik krizde, yürüttüğü güvenlikçi politikalar nedeniyle Başkan Bush’un Afganistan ile Irak’ta yaptığı askeri harcamaların etkili olduğu görüşü ön plana çıkmaktadır. Bu koşullarda Barack Obama’nın, ABD’nin mevcut ekonomi politikaları ve katı güvenlik politikalarına tepki niteliğindeki ekonomiyi yeniden şekillendirme vaatleri ve yumuşak güç söylemleri içeren seçim stratejisi,⁴² başkan seçilmesinde etkili olmuştur.

Obama’nın 2008 krizinden derinden etkilenen orta ve alt gelirli çalışan kesime yönelik sosyal vaatleri yerine getirmede beklenen başarıyı gösteremediği ya da ekonomik durgunluk, dış ticaret açığı, orta sınıfın yoksullaşması, işsizlik, eşitsizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlik gibi sorunların çözümüne yönelik beklentilerin karşılanamadığı eleştirileri,⁴³ iki dönem devlet başkanlığı yapan Obama’ya karşı yeni popülist söylemlerde yer bulmuştur. Nitekim ülkede, Amerikan toplumunun tepkilerini dikkatle takip ederek taleplerine yönelik sade ve net çözümler sunan alternatiflere duyulan ihtiyaç su yüzüne çıkmıştır. Tam da bu noktada, Cumhuriyetçi Parti adayı olarak milyarder iş adamı Donald Trump devreye girmiştir. Trump, ülkedeki popülizm rüzgarını arkasına alarak hem iç hem dış politikada ekonomik ve siyasi vaatlerle Beyaz Saray’ın 45. başkanı olmaya hak kazanmıştır.

Trump’ın popülist lider kategorisinde değerlendirilmesi için oldukça fazla veri mevcut olup, kendisinin 2016 yılındaki başkanlık seçimleri öncesi başlayan kampanyalardan itibaren popülist politikalar izlediği dikkat çekmiştir. Trump, “Önce Amerika (*America First*)” ve “Yeniden Büyük Amerika (*Make America Great Again*)” popülist sloganlarıyla işe başlamıştır.⁴⁴ Başkanlığını “Önce Amerika” ilkesi temelleri üzerine inşa edeceğini söyleyen Trump; ticaret, güvenlik ve dış politika başta olmak üzere, her alanda ve daima Amerikan çıkarlarının öncelikli tutulacağını sözünü vermiştir. Trump ayrıca, Amerika’ya gerçek saygınlığın ve gerçek refahın kazandırılmasının elzem olduğunu vurgulayarak yeniden büyük ve güçlü Amerika hedefine odaklanılacağını ifade etmiştir.⁴⁵

42- Bkz. Hallams, Ellen, “From Crusader to Exemplar: Bush, Obama and the Reinvigoration of America’s Soft Power”, *European Journal of American Studies*, 6(1), 2011; ICPRS, “Campaign Themes, Strategies, and Developments”, <https://www.icprs.umich.edu> (Erişim Tarihi: 22.02.2020).

43- Bkz. September 26, 2016 Debate Transcript, <https://www.debates.org/voter-education/debate-transcripts/september-26-2016-debate-transcript/> (Erişim Tarihi: 25.02.2020).

44- Löffmann, Georg, “America First and the Populist Impact on US Foreign Policy”, *Survival: Global Politics and Strategy*, 61(6), 2019, ss. 115-138.

45- The New York Times, “Transcript: Donald Trump’s Foreign Policy Speech”, 27 Nisan 2016, <https://www.>

Cumhuriyetçilerin adayı Trump ve Demokratların adayı Hillary Clinton ile 26 Eylül 2016'da ilki gerçekleştirilen başkanlık tartışma oturumunda da Trump'ın popülist siyasetini sürdürdüğü görülmüş; tartışmada "Refahın Sağlanması", "Amerika'nın Yönü" ve "Amerika'nın Güvenliği" ana başlıkları etrafında rakip adaylara sorular yöneltilmiştir.⁴⁶ ABD'nin içinde bulunduğu ekonomik, siyasi ve toplumsal durum canlı yayında masaya yatırılırken, özellikle Trump tarafından ülkenin mevcut ekonomi ve güvenlik politikalarına karşı popülist eleştiriler yapılmıştır. Trump, seçim süreci boyunca iç siyaset dışında uluslararası politik meselelere ilişkin çarpıcı ve gündem yaratıcı vaatlerde bulunmaktan da çekinmemiştir.

Seçim sonuçlarının netleşmesinin ardından yaptığı zafer konuşmasında Trump, yine geçmişe referans vererek Amerika'nın "artık" az ile yetinmeyeceğini ve en iyiye ulaşmak için çalışacağını belirtmiş; ABD'nin dünyanın en güçlü ekonomisine sahip olacağını ve ülkenin yeniden inşa edilerek Amerikan rüyasının canlandırılacağını söylemiştir.⁴⁷ Yemin töreniyle resmen göreve başladığı gün ise Trump, 20 Ocak 2017 tarihinin "insanların, ülkelerinin yeniden sahibi olduğu gün" olarak hatırlanacağını; gücün Washington'dan alınarak "halk" kitlesine devredildiğini; ülkede daha önce unutulmuş hiçbir kesimin artık unutulmayacağını ve "artık" boş konuşma devrinin sona erdiğini ifade ederek iç politikadaki popülist çizgisini sürdürmüştür. Dış politika konularıyla alakalı ise ABD'nin radikal İslamcı olarak nitelediği terör örgütlerini tamamıyla ortadan kaldıracağını ve her durumda Amerika'nın çıkarlarının öncelikli görüleceği anlayışına sadık kalacağını altını çizmiştir.⁴⁸

Trump popülizmine ilişkin belli başlı dış politika söylemlerine daha yakından odaklanıldığında, ilgi çekici birtakım vaatlerin ön plana çıktığı görülmüştür. Obama'nın yürürlüğe koymayı vaat ettiği 'İklim Eylem Planı'nın kaldırılması; 'Paris İklim Anlaşması'ndan çekilme; göreve başladıktan hemen sonra bazı Müslüman ülke vatandaşları için ABD'ye seyahat yasağı; Meksika sınırına duvar projesinin başlatılması ve bunun masrafının Meksika'dan karşılanması; düzensiz göçmenlerin sınır dışı edilmesine yönelik düzenlemelerin güncellenmesi; Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) örgütünün bombalanarak yok edilmesi; Orta Doğu'daki ABD askerlerinin ülkeye geri dönmesinin sağlanması; Küba ile Obama döneminde imzalanan anlaşmanın iptal edilmesi; İsrail'deki ABD büyükelçiliğinin Kudüşe taşınması; NATO'dan ayrılma ve ABD'nin ekonomik çıkarlarına aykırı ticaret anlaşmalarından çekilme,⁴⁹ şeklinde bir dizi popülist vaadin sıralandığı anlaşılmaktadır.

nytimes.com/2016/04/28/us/politics/transcript-trump-foreign-policy.html (Erişim Tarihi: 16.02.2020).

46- Canlı yayının tamamına ait konuşmaların transkripti için bkz. September 26, 2016 Debate Transcript.

47- CNN Politics, "Donald Trump's Entire Election Victory Speech", 9 Kasım 2016, <https://edition.cnn.com> (Erişim Tarihi: 17.02.2020).

48- The Whitehouse Government, "The Inaugural Address", 20 Ocak 2017, <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/the-inaugural-address/> (Erişim Tarihi: 20.03.2020).

49- BBC Türkçe, "Beyaz Saray'da Donald Trump'la 2 yıl: Vaatlerinin ne kadarını yerine getirdi?", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46920140> (Erişim Tarihi:10.01.2020).

Trump'ın seçim sürecinde çoğunlukla sansasyonel biçimde yazılı, görsel ve sosyal medya aracılığıyla gündeme taşıdığı bazı siyasi sorunlar ve bunlara yönelik kendine özgü çözüm önerileri, politik popülizm kapsamında değerlendirilmekte ve tartışılmaktadır. Başkanlığı döneminde Trump'ın iç ve dış politikaya ilişkin karar ve uygulamalarında Obama yönetimini, finansal kuruluşları, düzensiz göçmenleri ve bazı ülkeleri hedef gösterdiği dikkat çekmektedir. “Yeniden Büyük Amerika” hedefi çerçevesinde bir yandan ekonomik ve toplumsal kriz için toplum desteği aranırken diğer yandan Meksika duvarına sınır örülmesi gibi radikal projeler hayata geçirilerek “Önce Amerika” anlayışıyla kitle popülizmine yönelik hareket edildiği gözlemlenmektedir.⁵⁰ Bu bağlamda, Trump'ın “kendisinden öncekileri” ve “kendisi haricindekileri” suçlayıcı bir tutum içerisinde olarak popülist söylemlerle sürekli geçmişe ve/veya “öteki” olarak görülen kesime referans verdiği ortaya çıkmaktadır.⁵¹ Böylelikle Trump aslında, popülist seçim vaatlerini gerçekleştirmede önüne çıkan engellerde bir nevi, kendi başkanlığının sorumluluğunu tamamen üstlenmeye gönüllü olmadığı imajı sergilemektedir.

Başkan Trump, kişilik özellikleri, üslubu ve yönetim anlayışı nedeniyle Amerikan kamuoyunda daha çok olumsuz özellikleriyle gündeme gelmektedir. Trump, çatışmacı bir yönetim anlayışına sahip olması, Amerikan devlet geleneklerini ve kurumsallığını umursamaz tavırları, kamusal karar alma sürecini ve yönetim usullerini bireyselleştirmesi gibi nedenlerle sık sık tartışma konusu haline getirilmiştir. Sadece ulusal düzeyde değil; ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulmasına öncülük ettiği yeni uluslararası sistemin ilke ve kurallarını, kurumlarını ve teamüllerini önemsizleştiren söylem ve girişimleri nedeniyle de eleştirilmiştir. Benzer şekilde, ABD'nin geleneksel müttefikleriyle olan ilişkilerine özensizliği; devlet liderleriyle ilişkilerini kişiselleştirmesi; kişisel söylem ve eylemleriyle diplomatik teamülleri hiçe sayması da tartışma yaratmıştır. Tüm bunların yanı sıra Trump, popülist politikaları için engel teşkil eden kabine üyelerini sık aralıklarla değiştirmesi ve bunu zaman zaman *Twitter* vasıtasıyla duyurması; medya mensuplarıyla polemige girmesi; kendisine yönelik soruşturma savcısını görevden alması gibi uygulamalarıyla şahsına münhasır bir yönetim stratejisi geliştirmiştir. Oluşan bütün tepkilere rağmen, Trump'ın popülist ve pragmatist çizgisinin kendi oy çevresine hitap edebileceği ise göz ardı edilmemesi gereken bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmıştır.⁵²

Donald Trump'ın iş adamı kimliğiyle ülkesini (America Inc.)⁵³ büyük bir şirket CEO'su gibi yönetmesi; kazançlı görmediği yatırımları sona erdirerek mevcut siyasi ve ekonomik

50- Alpakgür Cevheri, S. Gizem, “Donald Trump'ın Seçim Vaatleri ile Siyasalarının Popülizm Kapsamında Değerlendirmesi ve Amerikan Dış Politikasına Yansımaları”, İstanbul Kültür University Global Political Trends Center, *Policy Brief*, No. 58, 2018, s. 4.

51- Trump'ın *Twitter* arşivi üzerine yapılan bir çalışmada, başkanlığının 951. gününe dek geçen sürede toplam 246 tweet ile Obama'yı etiketlediği görülmüştür. Bkz. Katherine Gypson, “What's Behind Trump's Criticism of Obama”, 30 Ağustos 2019, <https://www.voanews.com/usa/whats-behind-trumps-criticism-obama> (Erişim Tarihi: 24.02.2020).

52- Akgün, Birol, “Trump Döneminde Amerikan Dış Politikası: Düzensiz Kaosa”, *Bilimevi Dış Politika Dergisi*, 7, 2019, s. 69-72.

53- Egan, Matt, “The Myth of Donald Trump, CEO President”, <https://edition.cnn.com/2018/11/06/business/trump-midterm-ceo-president/index.html> (Erişim Tarihi:15.01.2020).

ortaklıkları bitirmek istemesi; uluslararası arenadaki rekabetçi piyasalar açısından rasyonel temellere dayandırılmıştır. Bununla birlikte, uluslararası ticaret ve dış politika alanında “Önce Amerika” uygulamaları nedeniyle Trump, uluslararası anlaşmaları ve kurumları önemsememe ve ABD’yi uluslararası sisteme yabancılaştırma ve yalnızlaştırma eleştirilerinin de hedefi olmuştur.⁵⁴ Nitekim, Trump’ın 2018 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda yaptığı konuşmada “küreselleşme ideolojisi” olarak tanımladığı uluslararasıçılığa karşı çıkışı da bu minvalde değerlendirilebilmektedir. Bu bağlamda, ulusal çıkarlara zarar veren tüm unsurlarla “ilkeli realizm” kapsamında mücadele edilmesi “vatanseverlik” olarak sunulurken;⁵⁵ ortaya atılan vatanseverlik kavramı ise yine Trump siyasetinin popülist çizgisini yansıtmaktadır.

Göreve başladığında kendisine yönelik umutsuz ve olumsuz beklentilerin aksine Başkan Trump’ın “Önce Amerika” söylemini destekleyen dış politika stratejisini uygulamada beklenenden iyi bir profil sergilediğini söylemek gerekir. Örneğin, merkantilist ve korumacı ekonomik model çerçevesinde dış ticaret açığını kapatmak maksadıyla gümrük oranlarının ve kotalarının değiştirilmesi, salt dış ticaret açığını kapatma amacından öte Çin, Rusya, Türkiye vb. ülkelere karşı yaptırım aracı olarak da kullanılmıştır. Ekonomik açıdan ABD’nin Çin ile dış ticaretinde verdiği açığı azaltmak hedefiyle Mart 2018’de başlattığı ticaret savaşı ise karşılıklı hamlelerle Aralık 2019’a kadar sürebilmiştir. Zira, Trump’ın başlattığı uygulamanın etkileri sadece iki ülke ile sınırlı kalmayıp küresel ticareti de olumsuz etkilemiştir.⁵⁶ Dış ekonomik politikalar kapsamında Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA)’nın Ağustos 2017’de müzakereye açılması; Pasifik’teki 12 ülke arasında Şubat 2016’da imzalanan Trans-Pasifik Ortaklık Anlaşması’ndan Ocak 2017’de çekilme kararının alınması ve Başkan Obama’nın imzaladığı Paris İklim Anlaşması’ndan çekilme kararının uygulanması da Trump yönetiminin popülist vaatlerini hayata geçirdiği başlıca girişimler arasında yer bulmuştur.⁵⁷

Trump’ın Orta Doğu ile ilgili olarak da ezber bozan dış politika refleksi izlediği saptaması yanlış olmayacaktır. Bölgedeki ABD’ye yönelik en büyük tehdit algısı İran’dan gelirken İsrail’in ABD’nin en sıkı müttefiki olduğu bilinmektedir. “İran Nükleer Anlaşması (*Joint Comprehensive Plan of Action*)”, Trump’ın seçim dış politika vaatlerinde çekileceğini duyurduğu anlaşmalardan biri idi. Mayıs 2018’de Trump, “feci (*disastrous*)” diye nitelediği anlaşmadan çekildiğini ilan ederek İran’a yaptırım kararı almıştır.⁵⁸ Trump’ın İran’a

54- Vick, Karl, “Donald Trump Is Turning Davos Into a Globalist Throwdown”, <https://time.com/5118046/donald-trump-davos/> (Erişim Tarihi: 26.01.2020).

55- “Read Trump’s Speech to the UN General Assembly”, <https://www.vox.com/2018/9/25/17901082/trump-un-2018-speech-full-text/>, (Erişim Tarihi:21.01.2020).

56- Nuroğlu, Elif, “Ticaret savaşları sona mı eriyor?”, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/ticaret-savaslari-sona-mi-eriyor/1685209>, (Erişim Tarihi:13.01.2020).

57- Lester, Simon and Manak, Inu, “The Rise of Populist Nationalism and the Renegotiation of NAFTA”, *Journal of International Economic Law*, 2018, s. 2.

58- Tuncel, Turgut Kerem, ABD’nin İran Nükleer Anlaşmasından Çekilmesi, *Avrasya İncelemeleri Merkezi*, <https://avim.org.tr> (Erişim Tarihi:10.01.2020); The New York Times, “Read the Full Transcript of Trump’s Speech on the Iran Nuclear Deal”, 8 Mayıs 2018, <https://www.nytimes.com/2018/05/08/us/politics/trump-speech-iran-deal.html> (Erişim Tarihi: 10.01.2020).

yönelik popülist söylemlerini gerçeğe dönüştüren hamleleri, İran'ın bölgede ülke sınırları dışındaki operasyonlarının beyni olarak görülen *General Kasım Süleymani*'yi suikastla öldürmesi ile sürmüştür. Trump'ın Suudi Arabistan ile ilişkilerindeki siyaset üslubu; Suriye'den çekilme kararını alışı tarzı; Türkiye'nin Suriye'de Fırat'ın doğusunda yaptığı operasyona karşı tutumu; İsrail'in Golan Tepeleri'ni ilhak kararını tanınması; Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanınması da Başkan Trump'ın dış politikadaki popülist söylemlerini eyleme dönüştürdüğüün kanıtı niteliği taşımaktadır. Başkan'ın iç ve dış politikaya dair popülist söylem ve girişimlerinin kamuoyuna yansımalarının yakın zamanda 2020 seçim sonuçlarıyla birlikte görülebileceği değerlendirilirken; Trump popülizminin uluslararası arenadaki etkileri, özellikle çok taraflı anlaşmalardan çekilme, Çin ile ilişkiler ve Ortadoğu politikaları gibi çeşitli alanlarda giderek daha fazla hissedilmektedir.

3.2. Brexit Sürecinde Popülizm ve Dış Politika

Brexit, İngiltere'de uzun süredir tartışmalara konu olmasına rağmen 2016 yılında referandumla somutlaşan ve 2020'de referandumdan çıkan sonucun uygulamaya geçirildiği "AB'den İngiltere'nin ayrılması" olarak bilinmektedir. Bu süreçte, ülkeyi Birlik'ten ayrılma kararına götüren bazı önemli gelişmeler dikkat çekmektedir. Tek para birimi hedefiyle 1999'da yürürlüğe giren *AB'nin ekonomik ve parasal birliğinin sağlanması politikası* ve 2004 yılında gerçekleşen *AB genişlemesi*, gelişmeler arasında önemli bir yer tutmaktadır. Zira, 10 yeni ülkeyi üyeliğe kabul ederek tarihinin en büyük genişlemesini gerçekleştiren AB politikasıyla, gelir düzeyi mevcut AB ülkelerine kıyasla oldukça geride bulunan Doğu Avrupa ülkelerinden çok sayıda işçinin İngiltere'ye göç etmesinin önü açılmıştır. Ayrıca, gerekli altyapı ve koşullar hazırlanmadan alınan Euro bölgesi (*Eurozone*) kararı, 2009 yılında Yunanistan'da yaşanan borç krizi gibi bir sorunun Avrupa'yı ciddi bir ekonomik krizle karşı karşıya bırakabileceğini göstermiştir.⁵⁹ Her iki gelişme hem İngiltere'deki Brexit taraftarları hem de diğer Avrupa şüpheçileri ve karşıtları için AB politikaları ve uygulamalarına yönelik eleştirilerde önemli birer gerekçe oluşturmuştur.

Brexit'i İngiliz siyasetinin gündemine somut olarak getiren aktörler, *David Cameron* ve liderliğini yaptığı *Muhafazakar Parti* olmuştur. Cameron, 2010 yılında Liberal Demokrat Parti ve Muhafazakar Parti ortaklığındaki hükümetin başkanlığını üstlenmiştir. İngiltere'nin AB'den ayrılıp ayrılmayacağı kararının halka sorulacağı, liberal demokratların seçim vaatleri içerisinde yer almıştır.⁶⁰ Tartışmalar sürerken Başbakan Cameron, 2013 yılında beklenen konuşmayı yapmıştır. Hem İngiltere hem Avrupa için karşılıklı üç temel zorluk bulunduğunu anlatan Cameron, bu zorlukları *Euro bölgesinde yaşanan kriz*, *Avrupa rekabet gücü krizi* ve *AB ile Avrupa vatandaşları arasındaki kriz* olarak sıralamıştır. Bu üç zorlukla başa çıkamadığı takdirde AB'nin başarısız olacağını ve İngiltere'nin birlikten ayrılmaya sürükleneceğini vurgulayan Cameron, 21. yüzyıldaki yeni AB vizyonu için

59- Hall, Peter, "The Roots of Brexit: 1992, 2004, and European Union Expansion", 28 Haziran 2018, https://scholar.harvard.edu/files/hall/files/hall2016_brexitfa.pdf (Erişim Tarihi: 27.02.2020).

60- BBC News, "Timeline: Campaigns for a European Union Referendum", 21 Mayıs 2015, <https://www.bbc.com/news/uk-politics-15390884> (Erişim Tarihi: 27.02.2020).

“rekabet edebilirlik, esneklik, gücün üye ülkelere geri verilmesi, demokratik hesap verebilirlik ve adalet” olmak üzere belirlediği beş ilkedden bahsetmiştir. AB’nin eleştirilen yönleri yanı sıra günümüze ayak uydurması için gerekli vizyonu ve İngiltere halkının AB politikalarına yönelik rahatsızlığı gibi pek çok konuya değinerek yaptığı uzun konuşmasında Cameron, İngiliz siyasetinin AB konusu ile yüzleşme zamanının artık geldiğini; ayrılma / ayrılmama kararının İngiliz halkına ait olacağını ancak öncelikle konunun etraflıca ve dikkatli bir biçimde değerlendirilmesi gerektiğini; bir sonraki seçimleri kazandığı takdirde ise referandumun gerçekleştirileceğini ifade etmiştir.⁶¹

Cameron döneminde alınan Brexit için referandum kararının ardında yatan iki önemli faktör daha dikkat çekmiştir. Küresel ekonomik krizin Avrupa’ya olumsuz yansımaları ve Suriye’de yaşanan iç savaşın ortaya çıkardığı göçmen krizi, AB’nin içinde bulunduğu koşulları zorlaştırmış ve sorunlarla baş etme kapasitesini azaltmıştır. Uluslararası ve bölgesel alanda Avrupa’nın kontrolü dışında yaşanan bu gelişmeler, başta Euro krizi olmak üzere kıtadaki diğer sorunlarla ve kamuoyu tepkileriyle birleşerek Cameron’un ülkeyi Brexit oylamasına götürmesinde etkili rol oynamıştır.⁶²

Yıllarca süregelen üyelikten ayrılma / ayrılmama tartışmaları, Cameron’un 2015 seçimlerini kazanmasının ardından verdiği sözü tutarak 23 Haziran 2016’da ülkeyi referanduma taşımasıyla netliğe kavuşmaya başlamıştır. “Birleşik Krallık, Avrupa Birliği üyesi olarak kalmalı mı yoksa üyelikten ayrılmalı mı?” sorusunun yöneltildiği referandumda halk, AB’den çıkma yönünde oyunu kullanmıştır. Brexit karşıtı blogun başında yer alan ve referandum kararının mimarı olan Cameron, sonucu bir mağlubiyet olarak görerek başbakanlıktan istifa etmiş; Muhafazakar Parti’nin yeni lideri ve ülkenin yeni başkanı Theresa May olmuştur. May, Brexit geçiş süreci için AB ile anlaşma görüşmelerini başlatan isim olarak öne çıkmış; ancak süreci başarıyla tamamlamadığı gerekçesiyle 2019’da görevi bırakmıştır. Resmi olarak AB ile İngiltere vedalaşması ise ancak, iktidarın ve Muhafazakar Parti liderliğinin yeni sahibi Boris Johnson döneminde ve 31 Ocak 2020 tarihinde mümkün olabilmiştir.⁶³

Brexit mevzuu, Avrupa şüpheçileri ve karşıtları tarafından ileri sürülen bazı rasyonel gerekçelerle temellendirilse dahi, sürecin İngiliz siyasetinde popülist söylem ve girişimlere de sahne olduğu gözlemlenmiştir. Öncelikle ifade etmek gerekir ki, Brexit politikasının kendisi popülist söylemin bizzat bir parçası olmuş; İngiltere siyasetinde giderek daha fazla oy kazandıran bir malzemeye dönüşmüştür. Referandum vaadi dahi Cameron’un 2015 seçimleriyle iktidara gelmesinde önemli bir rol oynarken, Johnson’un “Brexit’i Gerçekleştir (Get Brexit Done)” sloganlı siyasetinin 2019 seçimlerinde kendisine galibiyeti getirmesi

61- David Cameron tarafından yapılan konuşma metninin tamamı için bkz. “EU Speech at Bloomberg”, 23 Ocak 2013, <https://www.gov.uk/government/speeches/eu-speech-at-bloomberg> (Erişim Tarihi: 23.02.2020).

62- Mctague, Tom, “Why Britain Brexited”, *The Atlantic*, 30 Ocak 2020, <https://www.theatlantic.com> (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

63- Sparrow, Andrew, “Brexit Day: End of an Era as United Kingdom Leaves EU – as it Happened”, 31 Ocak 2020, <https://www.theguardian.com> (Erişim Tarihi: 02.03.2020).

şaşırtıcı olmamıştır.⁶⁴ İç siyasetteki popülist söylemlerini ağırlıklı şekilde Brexit üzerinden sürdüren Johnson, “uyuyan dev” olarak nitelediği İngiltere’nin Brexit sonrası uyanacağını; tüm olumsuzluklardan ya da kendilerinden şüphe etmekten artık kurtulacaklarını; Brüksel ile anlaşmalı veya anlaşmasız her şartta Brexit’in gerçekleştirileceğini ifade etmiştir.⁶⁵ Özellikle “anlaşmalı veya anlaşmasız her şartta” ifadesinin iç politikada verdiği popülist mesaj, yakın zamanda bir dış politika konusu haline dönüşecek AB ile ilişkilerin olumsuz etkilenmesi pahasına da olsa, halkın kararının mutlaka hayata geçirileceği şeklinde yorumlanabilmektedir.

Brexit kampanyaları boyunca, popülist söylemlerle dolu sürecin yol açabileceği olası kötü sonuçların göz ardı edildiği gözlemlenmektedir. Bunun en iyi örneklerinden biri, ülkenin işçi kesiminin yaşadığı yerleşim birimlerinde ve İngiliz İşçi Partisi’nin kalesi olan kuzey batı ve kuzey doğu bölgelerindeki seçmenler üzerinde kaygı yaratıcı ve onları manipüle edici bir kampanya yürütülmesi olmuştur.⁶⁶ Nitekim, referandumda popülist kanadı temsil edenler, AB’nin ülkedeki bütün sorunların müsebbibi olduğu izlenimini yaratacak tüm doneleri kullanmaktan çekinmemiştir. Ayrıca, İngiltere siyasetindeki popülist söylem ve girişimlerin yoğun biçimde yaşandığı bu süreç, temelde iç politika gelişmeleriyle ilgili görünüyorsa dahi, İngiltere’nin dış ilişkileri, İskoçya ve Kuzey İrlanda’nın geleceği, AB-İngiltere ilişkileri, AB’nin ortaklık ilişkileri, ülke bütünlüğü hatta geleceği ile ilgili olup pek çok konuyla da yakından alakalı sonuçlar doğuracağı ortadadır. Dolayısıyla, İngiliz siyasi popülizminin sonuçlarının ve etkilerinin ülke sınırlarını aşacağı öngörülmektedir.

Popülist Brexit söylem ve girişimlerinin etkilerinin ülke sınırlarını aşacağı öngörüsü ile benzer şekilde, sürecin iç politika konularını da aşan bir boyutu bulunduğunu söylemek mümkündür. Zira Brexit taraftarlarının, iç politik meselelerin yanı sıra dış politika konularına da kayan söylemlerine sık sık referans verdiği gözden kaçmamaktadır. Bu bağlamda en çok karşımıza çıkan popülist söylemlerin *egemenlik*, *göç* ve *yabancı düşmanlığı* üzerine oturtulduğu gözlemlenmekte; iç ve dış politika arasındaki sınırların giderek muğlaklaştığının kabul edildiği bir dönemde *post-truth* söylemlerden de yararlanılarak söz konusu mevzuların seçmen kitlesine sunulduğu dikkat çekmektedir.

Brexitçiler tarafından sık sık dile getirilen egemenlik (*sovereignty*) meselesi, AB üyeliğinin İngiltere için bir egemenlik kaybı olduğu iddiasına dayandırılmaktadır. Özellikle “Kontrolü Geri Al (*Take Back Control*)” gibi kampanyalar, Brexit sürecindeki popülist söylemlerde egemenlik kavramını yeniden gün yüzüne çıkararak ülke yönetiminin yeniden ele alınması hedefine işaret etmiştir. Aynı zamanda, hükümet ve halk arasındaki uçurumun ancak bu sayede kapatılabileceği ya da demokratik hesap verebilirlik ilkesinin ancak egemenliğin tamamen sağlanması yoluyla yeniden kazanılabileceği vurgulanarak

64- Perrigo, Billy, “Get Brexit Done: The 3 Words that Helped Boris Johnson Win Britain’s 2019 Election”, 13 Aralık 2019, <https://time.com> (Erişim Tarihi: 01.03.2020).

65- Bag, Mustafa, “Johnson: 31 Ekim’de Brexit Tamamlanacak, Brüksel: Anlaşma Değişmeyecek”, 23 Temmuz 2019, <https://tr.euronews.com> (Erişim Tarihi: 02.03.2020).

66- Janssen, Siebo, “Brexit, Trump ve Sağ Popülizmin Yükselişi – Liberal Dünya Düzeninin Sonu mu?”, <http://politeknik.de/p7765/> (Erişim Tarihi: 21.02.2020).

“gerçek bir milli yenilenme ve değişim zamanı” arzusu ortaya koyulmuştur.⁶⁷ Dolayısıyla, Brexit çerçevesinde egemenlik tartışmaları, İngiliz politikalarının her alanda ve her anlamda AB gibi bir “dış” faktörden bağımsız sürdürülebilmesi söylemleri ekseninde şekillendirilmiştir. Egemenlik meselesi ayrıca, küreselleşen bir dünyada ne kadar mümkün olabileceği tartışmaları devam eden bir kavrama dahi Brexit sürecinde başvurulabildiğini göstermiştir.

“Kontrolü Geri Al” sloganı, Brexit savunucuları için yalnızca egemenlik söylemlerinde değil, ülke sınırlarını koruma ve göç sorununu kontrol altına alma noktasında da öne çıkarılan söylemlerden biri olagelmıştır. Johnson, referandumun hemen öncesinde göçmenlerle alakalı yaptığı bir konuşmada, 2004 yılından o güne dek AB’den gelen göçlerle ülke nüfusunun 1,25 milyon arttığını; kaç göçmenin ülkelerine geleceği ya da kimlerin geleceği hususunda kontrolün kendilerinde olmadığını; AB politikalarıyla yaşanan kontrolsüz göçler yüzünden sağlık, eğitim, hukuk ve demokratik yönetim gibi alanlarda ciddi sıkıntılar yaşandığını ifade etmiştir. Johnson ayrıca, yeni ülkelerin AB’ye girmek için kapıda beklediğini ve AB’nin Suriye ve Irak gibi ülkelerin sınırlarına kadar dayanan bir coğrafyada vizesiz seyahat görüşmeleri gerçekleştirmesinin çığınca olduğunu dile getirmiş; referandumda İngilizlerin “ayrılma” yönünde oy kullanmalarını isteyerek İngilizleri kendi sınırlarını yeni göç dalgalarına karşı korumaya davet etmiştir.⁶⁸

Johnson tarafından popülist söylemlerle Türkiye’den “kapıda bekleyen ülke” olarak bahsedildiği görülürken, “Ayrılığa Oy Ver (Vote Leave)” kampanyalarıyla 76 milyonluk dev bir ülkenin AB’ye katılacağı yönünde popülist haberler de ortaya atılmıştır. Türkiye’nin üyeliğini stratejilerinin bir parçası olarak gören Brexit yanlıları, bu sayede kamuoyunda göç sorunuyla alakalı endişeleri canlı tutmayı hedeflemiştir. Brexit karşıtı politikaların öncüsü ve dönemin başbakanı Cameron’un ise “*mevcut hızıyla Türkiye’nin AB üyeliğinin ancak 3000 yılında olabileceğini*” söyleyerek yeni bir popülist ve *post-truth* söyleme imza attığı dikkat çekmiştir.⁶⁹ Bu noktada, AB’nin 2004 genişlemesinin Brexit için önemli bir dönüm noktası niteliği taşıdığı hatırlandığında, nüfusuyla İngiltere’den dahi büyük bir Türkiye’nin AB’ye gireceği yönündeki popülist söylemlerin ülkede taraftar toplama potansiyeli ortaya çıkmaktadır.

Türkiye üzerine yürütülen popülist söylemlerden çıkarılabilecek bir husus da Avrupa şüpheçileri ya da karşıtları tarafından yalnızca siyasi ve ekonomik gerekçelerle değil, güvenlik tehdidi algısı yönüyle de İngiltere’nin AB’den ayrılması kararının desteklendiğinin anlaşılmasıdır. Zira, Ortadoğu’da Suriye ve Irak’ın son yıllara damgasını vuran çatışma ve savaş ortamı yanı sıra bu ülkelerin çeşitli terör örgütlerinin yuvası haline

67- Gurri, Martin, “Brexit and the Fate of Sovereignty”, 25 Şubat 2020, <https://www.mercatus.org> (Erişim Tarihi: 02.03.2020).

68- Johnson’a ait konuşmanın tam metni için bkz. “Boris Johnson: The Only Way to Take Back Control of Immigration is to Vote Leave on 23 June”, 26 Mayıs 2016, <http://www.voteleavetakecontrol.org> (Erişim Tarihi: 02.03.2020).

69- Parker, George, “Turkey Unlikely to Join ‘until the Year 3000’, says Cameron”, 22 Mayıs 2016, <https://www.ft.com/content/de1efd42-2001-11e6-aa98-db1e01fab0c> (Erişim Tarihi: 03.03.2020).

gelmesi, Brexitçilerin popülist politikalarında rahatlıkla kullanılacakları bir araca dönüşebilmektedir. Aynı zamanda bu anlayış, Avrupa'da son dönemde artan yabancı düşmanlığı ve "İslamofobi tartışmalarıyla ilişkilendirilerek"⁷⁰ taraftar kitlesini çoğaltma olanağına sahip görünmektedir.

Brexit popülizminin bir unsuru olarak "yabancı düşmanlığı (*xenophobia*)" kavramına daha yakından bakmak yerinde olacaktır. Nitekim, Brexit destekçilerinin özellikle üzerinde durduğu göç ve göçmen mevzusunun ardında yabancı düşmanlığının izleri sezilmektedir. Göç ile gelen ve ülkedeki etnik azınlığı oluşturan bu kesimin ekonomi ve kamusal hizmet sektörlerinde zayıflamaya, işsizliğin artmasına ve çalışma koşullarının kötüleşmesine yol açtığı,⁷¹ şeklinde popülist söylemler ortaya atılmıştır. Yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyinden bağımsız olarak yapılan bir araştırmada, İngiltere'nin AB'den ayrılması oylamasında zenofobik eğilimlerin güçlü bir rol oynadığı değerlendirilmiştir.⁷² Ayrıca, dünyada *medeniyetlerin çatıştığı* tartışmaları sürerken, AB şüpheçileri veya karşıtları için göçmenlerin -fakat özellikle de Müslümanların- terör saldırıları ve İslamofobik komplo teorileri nedeniyle Batı kültürüne yönelik bir tehdit oluşturduğu algısının Avrupa'da yerleşik bir hal aldığı da dikkat çekmiştir.⁷³ Ve İngiltere, Brexit popülizminde odaklanılan göç meselesi ile bu tartışmaların önemli bir parçası olmuştur.

SONUÇ

Popülizm, farklı coğrafyalarda kitlelerin mobilizasyonuna yönelik söylem ve girişimlerin tercih edildiği benzer mekanizmalar içermektedir. Farklı ülkelerdeki popülist hareketler açısından benzer olan ise siyaset aktörlerinin iktidara gelme veya iktidarda kalma çabasıyla çeşitli iç ve/veya dış politik meselelere popülist söylem ve pratiklerinde yer vermeleridir. Popülizmin iç politikadaki ekonomik, siyasi ve toplumsal sorunlara dair söylem ve uygulamalarına alışkın olmakla birlikte, dış politika konularının ancak son yıllarda popülizm çerçevesinde ele alınmaya başladığı dikkat çekmektedir. Bu durum, hem popülist politikaların Uluslararası İlişkiler disiplinine dahil edilmesiyle hem iç ve dış politika arasındaki geçişkenliğin artmasıyla hem de küreselleşme sonucunda göç, terörizm ve yabancı düşmanlığı gibi olguların dünya gündemine daha fazla girmesiyle yakından alakalı görünmektedir. Çalışmada, güncel iki ayrı örnekten yararlanılarak iç ve dış politika konularının popülizmin bir aracı olarak nasıl kullanıldığı ortaya koyulmaktadır.

70- Swami, Viren and Barron, David (vd.), "To Brexit or not to Brexit: The Roles of Islamophobia, Conspiracist Beliefs, and Integrated Threat in Voting Intentions for the United Kingdom European Union Membership Referendum", *British Journal of Psychology*, 2017, s. 19.

71- Gough, Jamie, "Brexit, Xenophobia and Left Strategy Now", *Capital & Class*, 41(2), 2017, s. 367; ayrıca bkz. Hall, Peter, a.g.e.

72- Wilton, Pete, "Xenophobia Strongly Linked to Brexit Vote, Study Finds", 29 Kasım 2017, <https://www.gold.ac.uk/news/xenophobia-brexit/> (Erişim Tarihi: 03.03.2020).

73- Bkz. Swami, Viren (vd.), a.g.e., ss. 2-3.

Trump siyasetinde, “Önce Amerika” ve “Yeniden Büyük Amerika” gibi popülist sloganlarla ABD’nin çıkarlarının her şeyin üstünde tutulacağı ve Amerikan rüyasının yeniden canlandırılacağı vurgulanmaktadır. Brexit sürecindeki popülist söylemler içerisinde ise “Brexit’i Gerçekleştir”, “Kontrolü Geri Al” ve “Ayrılmaya Oy Ver” kampanyaları ile İngilizlerin AB’den ayrılarak egemenlik ve ülke sınırları dahil olmak üzere her alanda kontrolü kendilerinde tutma anlayışı öne çıkmaktadır. Trump’ın başta Ortadoğu olmak üzere sonuçları tüm dünyayı ilgilendirebilecek vaatlerinin yoğunluğu, dış politik meselelerin Trump’ın popülist söylem ve pratiklerinin asli unsuru haline geldiğini göstermektedir. Brexit sürecinde ise özellikle ekonomik sorunlar, göç ve yabancı düşmanlığı olgularına ağırlık kazandığı popülist politikaların seçmenler nezdinde karşılık bulduğu anlaşılmaktadır. Buradan yola çıkarak, siyaset aktörlerinin ekonomideki kötüleşme, göç, yabancı karşıtlığı ve İslamofobi gibi sorunlara ana akım siyasetin çözüm üretme kapasitesizliğini popülist söylem ve girişimleriyle başarılı bir biçimde araçsallaştırdıkları söylenebilmektedir.

Popülist siyasi partilerin ve liderlerin dış politikaya ilişkin icraatlarında uluslararası işbirliğine, entegrasyonlara ve uluslararası sistemin işleyişine yönelik olarak baltalayıcı davranışlara meyilli olabilecekleri de çalışmanın her iki örneğinde gözlemlenebilmektedir. Trump’ın “Önce Amerika” stratejisi ve Brexitçilerin “AB’siz İngiltere” hedefinin gerçekleşmesi, bu durumu desteklemektedir. Nitekim, Trump’ın popülist yaklaşımlarıyla ABD, prestijini ve hegemonyasını sürdürmek için geleneksel uluslararası işbirliği süreçlerinden kendisini soyutlama eğilimine girmiştir. Trump döneminde aynı zamanda, müesses devlet nizamına rağmen popülizmin dış politikada değişikliği ne kadar mümkün kılacağına dair tecrübelerle tanık olunmuştur. Ayrıca, popülist liderlerin kişilikleri ve ideolojilerinin yanı sıra yapısal faktörlerin dış politika yapımında ana akım siyasi hareketlerden ayrışma bakımından ne kadar etkili olabildikleri görülmüştür.

Trump siyaseti ve Brexit süreci, demokratik geleneklerin uygulandığı ve kurumsallaşmanın yerleşik olduğu Batı siyasal rejimlerinde de popülist siyaset söylemlerinin kitleler tarafından kabul gördüğünü ortaya koymaktadır. Zira, popülist siyasetin rasyonalitesinin seçmenin tepkiselliği üzerine inşa edilmiş olduğu gerçeği unutulduğunda, İngiltere gibi demokrasinin beşiği sayılan devletlerin dahi dış politikada popülizmin kurbanı olabileceği tecrübe edilmiştir. Popülist söylem ve eylemlerin başarısı kuşkusuz sadece Trump dönemine ve Brexit sürecine özgü değildir. Pek çok ülkede yaşanan iç siyasi rekabetteki söylem ve girişimlerin toplumsal karşılığına bakılırsa, popülist dalganın marjinal bir hareket olmadığı ve sürekli tekrarlanabileceği öngörülmektedir. Popülizme yol açan çağdaş sorunlarla ilgili olarak yürütülen mutlak ve kalıcı çözüm çabalarındaki yetersizlikler sürdükçe de popülizm hem iç siyasette hem de dış politikada başvurulan bir yöntem olarak kalacak ve siyaset aktörleri değişse dahi popülist siyaset mekanizmaları işlemeye devam edecektir.

KAYNAKÇA

- “Boris Johnson: The Only Way to Take Back Control of Immigration is to Vote Leave on 23 June”, (26.05.2016). <http://www.voteleavetakecontrol.org> (Erişim Tarihi: 02.03.2020).
- “EU Speech at Bloomberg”, (23.01.2013). <https://www.gov.uk/government/speeches/eu-speech-at-bloomberg> (Erişim Tarihi: 23.02.2020).
- “Populism”, <https://www.vocabulary.com/dictionary/populism> (Erişim Tarihi: 24.03.2020).
- “Read Trump’s Speech to the UN General Assembly”, <https://www.vox.com/2018/9/25/17901082/trump-un-2018-speech-full-text/>, (Erişim Tarihi:21.01.2020).
- “Word of the Year 2016”, <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2016/>, (Erişim Tarihi: 28.12.2019).
- Akgün, Birol, (2019). “Trump Döneminde Amerikan Dış Politikası: Düzenlen Kaosa”, *Bilimevi Dış Politika Dergisi*, 7, s. 67-92.
- Alan, Knight, (1998). “Populism and Neo-Populism in Latin America, Especially Mexico”, *Journal of Latin American Studies*, 3(2), ss. 223-248.
- Alpakgir Cevheri, S. Gizem, (2018). “Donald Trump’ın Seçim Vaatleri ile Siyasalarının Popülizm Kapsamında Değerlendirmesi ve Amerikan Dış Politikasına Yansımaları”, İstanbul Kültür University Global Political Trends Center, *Policy Brief*, No. 58, s. 4.
- Altınörs, Görkem, “Popülizm Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler”, <https://kureselcalismalar.com/populizm-calismalari-ve-uluslararasi-iliskiler/>, (Erişim Tarihi: 01.03.2020).
- Aytekin, Meriç, “Anti-Amerikancılık ve Popülizm”, *Şalom*, 17.04.2019.
- Bag, Mustafa, (23.07.2019). “Johnson: 31 Ekim’de Brexit Tamamlanacak, Brüksel: Anlaşma Değişmeyecek”, <https://tr.euronews.com> (Erişim Tarihi: 02.03.2020).
- BBC News, (21.05.2015). “Timeline: Campaigns for a European Union Referendum”, <https://www.bbc.com/news/uk-politics-15390884> (Erişim Tarihi: 27.02.2020).
- BBC Türkçe, “Beyaz Saray’da Donald Trump’la 2 yıl: Vaatlerinin ne kadarını yerine getirdi?”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46920140> (Erişim Tarihi:10.01.2020).
- Beriş, Hamit Emrah, (2019). “Demokrasiye Neler Oluyor? Popülizm ve Otoriterleşme Tartışmalarına Bir Bakış”, *Liberal Düşünce Dergisi*, 24, ss. 27-53.
- Block, Elena and Negrine, Ralph, (2017). “The Populist Communication Style: Toward a Critical Framework”, *International Journal of Communication*, 11, ss. 178–197.
- Bugaric, Bojan, (2019). “The Two Faces of Populism: Between Authoritarian and Democratic Populism”, *German Law Journal*, 20, 2019, ss. 390-400.
- Canovan, Margaret, (1981). *Populism*, Harcourt Brace Jovanovich, New York, ss. 4-5.
- Canovan, Margaret, (1999). “Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy”, *Political Studies*, 47(1), ss. 2-16.
- Canovan, Margaret, (2005). *The People*, Polity Press, Cambridge, ss. 71-72.

- CNN Politics, (09.11.2016). “Donald Trump’s Entire Election Victory Speech”, <https://edition.cnn.com> (Erişim Tarihi: 17.02.2020).
- Colgan, Jeff D. and Robert O. Keohane, (2017). “The Liberal Order Is Rigged”, *Foreign Affairs*, 96 (3), ss. 36–44.
- Dix, Robert, (1985). “Authoritarian and Democratic”, *Latin American Research Review*, 2 (20), s. 43
- Egan, Matt, “The Myth of Donald Trump, CEO President”, <https://edition.cnn.com/2018/11/06/business/trump-midterm-ceo-president/index.html> (Erişim Tarihi:15.01.2020).
- Eren, Selvi, (2017). Küreselleşme Tartışmaları Ekseninde AB Şüpheliği ve Popülizmin Avrupa Bütünleşmesine Etkileri, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul.
- Finchelstein, Federico, (2019). *Faşizmden Popülizme*, (Çev.) Ali Karatay, İletişim Yayınları, İstanbul, s.18.
- Frank A. Stengel, David B. Mac Donald and Dirk Nabers, (2019). “Introduction: Analyzing the Nexus Between Populism and International Relations”, F. A. Stengel et al. (eds.), *Populism and World Politics Exploring Inter- and Transnational Dimensions*, Palgrave Macmillian, ss. 2-3.
- Gagnon, Jean-Paul and Emily Beausoleil vd., (2018). “What is Populism? Who is the Populist?”, *Democratic Theory*, 5(2), ss. vi-xxvi.
- Genç Yılmaz, Ayfer, (2019). “Popülizm-Demokrasi İlişkisi: Latin Amerika’dan Örnekler”, *International Journal of Political Science and Urban Studies*, 7(2), ss. 428-444.
- Gostynska-Jakubowska, Agata and Scazzieri, Luigi, (23.03.2020). The EU Needs to Step up its Response to the Covid-19 Outbreak, *Centre for European Reform*, https://www.cer.eu/sites/default/files/insight_AG_LS_23.3.20.pdf (Erişim Tarihi: 23.03.2020).
- Gough, Jamie, (2017). “Brexit, Xenophobia and Left Strategy Now”, *Capital & Class*, 41(2), 2017, ss. 366-372.
- Gurri, Martin, (25.02.2020). “Brexit and the Fate of Sovereignty”, <https://www.mercatus.org> (Erişim Tarihi: 02.03.2020).
- Hall, Peter, (28.06.2018). The Roots of Brexit: 1992, 2004, and European Union Expansion”, https://scholar.harvard.edu/files/hall/files/hall2016_brexitfa.pdf (Erişim Tarihi: 27.02.2020).
- Hallams, Ellen, (2011). “From Crusader to Exemplar: Bush, Obama and the Reinvigoration of America’s Soft Power”, *European Journal of American Studies*, 6(1).
- ICPRS, “Campaign Themes, Strategies, and Developments”, <https://www.icprs.umich.edu> (Erişim Tarihi: 22.02.2020).
- Ionescu, Ghita and Gellner, Ernest, (1969). *Populism: Its Meanings and National Characteristics*, Weidenfeld & Nicolson, s. 4.
- Janssen, Siebo, “Brexit, Trump ve Sağ Popülizmin Yükselişi – Liberal Dünya Düzeninin Sonu mu?”, <http://politeknik.de/p7765/> (Erişim Tarihi: 21.02.2020).
- Jonathan Rose, (2017). “Brexit, Trump, and Post-Truth Politics”, *Public Integrity*, ss. 1-4.
- Karaca, Kayhan, “AB’nin yeni sorunu: AB Karşıtları”, <https://www.dw.com/tr/abnin-yeni-sorunu-ab-karsitlari/a-17651807>, (Erişim Tarihi: 22.01.2020).

- Katherine Gypson, (30.08.2019). "What's Behind Trump's Criticism of Obama", <https://www.voanews.com/usa/whats-behind-trumps-criticism-obama> (Erişim Tarihi: 24.02.2020).
- Kaya, Ayhan, "Avrupa'da Popülist Sağın Yükselişi: Popülizm Nedir?", *Euro Politika*, <http://openaccess.bilgi.edu.tr>, (Erişim Tarihi: 12.01.2020).
- Lester, Simon and Manak, Inu, (2018). "The Rise of Populist Nationalism and the Renegotiation of NAFTA", *Journal of International Economic Law*, 2018, ss. 1-19.
- Löffmann, Georg, (2019). "America First and the Populist Impact on US Foreign Policy", *Survival: Global Politics and Strategy*, 61(6), ss. 115-138.
- Mazzoleni, Gianpietro, "Mediated Populism", *The International Encyclopedia of Communication*, s. 2.
- Mctague, Tom, (30.01.2020). "Why Britain Brexit'd", *The Atlantic*, <https://www.theatlantic.com> (Erişim Tarihi: 01.03.2020).
- Mudde, Cas and Kaltwasser, Cristobal Rovira, (2017). *Populism: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, New York, s.1.
- Mudde, Cas and Madrid, Raul (vd.), (2011). Voices of the Peoples: Populism in Europe and Latin America Compared, Working Paper of the Helen Kellogg Institute for International Studies.
- Mudde, Cas, (2002). "In the Name of the Peasantry, the Proletariat, and the People: Populisms in Eastern Europe", Meny, Y. and Surel, Y. (eds.), *Democracies and the Populist Challenge*, Palgrave, Basingstoke, s. 215.
- Mudde, Cas, (2004). "Populist Zeitgeist", *Government and Opposition*, 39(4), s. 543.
- Mudde, Cas, (2007). *Populist Radical Right Parties in Europe*, Cambridge University Press, Cambridge, ss. 158-183.
- Müller, Jan-Werner, (2018). *Popülizm Nedir?* (Çev.) Onur Yıldız, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 14.
- Nai, Alessandro and Martinez i Coma, Ferran, "The Personality of Populists: Provocateurs, Charismatic leaders, or Drunken Dinner Guests", *West European Politics*, <https://doi.org/10.1080/01402382.2019.1599570> (Erişim Tarihi: 22.02.2020).
- Nuroğlu, Elif, "Ticaret savaşları sona mı eriyor?", <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/ticaret-savaslari-sona-mi-eriyor/1685209>, (Erişim Tarihi:13.01.2020).
- Ostiguy, Pierre, (2009). "The High-Low Political Divide: Rethinking Populism and anti-Populism," Political Concepts Working Paper Series, 35.
- Parker, George, (22.05.2016). "Turkey Unlikely to Join 'until the Year 3000', says Cameron", <https://www.ft.com/content/de1efd42-2001-11e6-aa98-db1e01fab0c> (Erişim Tarihi: 03.03.2020).
- Patrick, Stewart M., (2017). "Trump and World Order", *Foreign Affairs*, 96 (2), ss. 52-57.
- Perrigo, Billy, (13.12.2019). "Get Brexit Done: The 3 Words that Helped Boris Johnson Win Britain's 2019 Election", <https://time.com> (Erişim Tarihi: 01.03.2020).
- September 26, 2016 Debate Transcript, <https://www.debates.org/voter-education/debate-transcripts/september-26-2016-debate-transcript/> (Erişim Tarihi: 25.02.2020).

- Sözen, Yunus, (2015). *Demokrasi, Otoriterlik ve Popülizmin Yükselişi*, Boğaziçi Üniversitesi-TÜSİAD Dış Politika Forumu Araştırma Raporu, İstanbul, s. 12.
- Sparrow, Andrew, (31.01.2020). “Brexit Day: End of an Era as United Kingdom Leaves EU – as it Happened”, <https://www.theguardian.com> (Erişim Tarihi: 02.03.2020).
- Stokes, Doug, (2018). “Trump, American Hegemony and the Future of the Liberal International Order”, *International Affairs*, 94 (1), ss. 133–150.
- Swami, Viren and Barron, David (vd.), (2017). “To Brexit or not to Brexit: The Roles of Islamophobia, Conspiracist Beliefs, and Integrated Threat in Voting Intentions for the United Kingdom European Union Membership Referendum”, *British Journal of Psychology*, ss. 1-24.
- Taggart, Paul and Szczerbiak, Aleks, (2002). The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States, Opposing Europe Research Network, Working Paper No.6.
- Taggart, Paul, (1998). “A Touchstone of Dissent: Euroscepticism in Contemporary Western European Party Systems”, *European Journal of Political Research*, 3, ss. 363-388.
- Taggart, Paul, (2000). *Populism*, Open University Press, Buckingham, s. 1.
- Taguieff, Pierre-André, (1995). “Political Science Confronts Populism: From a Conceptual Mirage to a Real Problem” *Telos*, (103), ss. 9-43.
- The New York Times, (08.05.2018). “Read the Full Transcript of Trump’s Speech on the Iran Nuclear Deal”, <https://www.nytimes.com/2018/05/08/us/politics/trump-speech-iran-deal.html> (Erişim Tarihi: 10.01.2020).
- The New York Times, (27.04.2016). “Transcript: Donald Trump’s Foreign Policy Speech”, <https://www.nytimes.com/2016/04/28/us/politics/transcript-trump-foreign-policy.html> (Erişim Tarihi: 16.02.2020).
- The Whitehouse Government, (20.01.2017). “The Inaugural Address”, <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/the-inaugural-address/> (Erişim Tarihi: 20.03.2020).
- Tuncel, Turgut Kerem, ABD’nin İran Nükleer Anlaşmasından Çekilmesi, *Avrasya İncelemeleri Merkezi*, <https://avim.org.tr> (Erişim Tarihi:10.01.2020).
- Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 26.03.2020).
- Vick, Karl, “Donald Trump Is Turning Davos Into a Globalist Throwdown”, <https://time.com/5118046/donald-trump-davos/> (Erişim Tarihi: 26.01.2020).
- Wilton, Pete, (29.11.2017). “Xenophobia Strongly Linked to Brexit Vote, Study Finds”, <https://www.gold.ac.uk/news/xenophobia-brexit/> (Erişim Tarihi: 03.03.2020).

